

Skolans arbete mot kränkningar – juridifieringens konsekvenser

Joakim Lindgren, Sara Carlbaum, Agneta Hult och Christina Segerholm



Bakgrund – juridifieringen av skolans arbete mot kränkningar

- Barn- och elevskyddslagen (SFS 2006:67) med omfattande skadeståndsskyldighet.
- Nya myndigheter som Barn- och elevombudet (2006) och Skolinspektionen (2008).
- Senaste skollagen (SFS 2010:800) med striktare regleringar av huvudmäns klagomålshantering och utredningsskyldighet samt en rapporteringsskyldighet för personal vid fall av kränkande behandling.
- Ökning av anmälningar till Skolinspektionen, diskussioner om anmälnings- och kränkthetskultur som bl a gjort lärare osäkra och rädda.
- Dessutom: decentralisering och marknadisering – elever och vårdnadshavares inflytande och rättigheter stärks.

Juridifiering

- Något som tidigare inte varit reglerat i lag eller betraktat som en rättslig fråga blir det.
- En utveckling där lagstiftning, rättsligt språk och rättslig logik griper in i sammanhang som tidigare inte varit rättsligt reglerade.
- Konflikter börjar i växande utsträckning hanteras utifrån eller med referens till lagstiftning.
- Individer börjar strategiskt betrakta sig själva och andra som juridiska subjekt.
- Makt och inflytande flyttas till extern juridisk expertis, det vill säga från människor på den lokala nivån som har kontextuell kunskap om problem till myndigheter och tjänstemän som inte har det. (Andenæs & Møller 2016; Blichner & Molander 2008).

Projektet

Syftet med projektet var:

- att mot bakgrund av det intensifierade arbete mot kränkande behandling i skolan, belysa konsekvenser på huvudmanna-, skol- och elev-/föräldranivå samt att studera socialisationseffekter av dessa förändringar.

Fallstudier i två kommuner och sju skolor.

Totalt intervjuades 10 kommunala tjänstemän, 9 rektorer, 34 lärare i åk 5 och åk 8, 23 anställda inom elevhälsa/likabehandlingsteam, 71 elever i åk fem och åtta samt 16 föräldrar till elever i tre skolor.

Analyser av lokala dokument och statistik som berör kränkningar i skolan.



Skolans arbete mot kränkningar

Joakim Lindgren,
Sara Carlbaum, Agneta Hult
& Christina Segerholm

JURIDIFIERINGENS KONSEKVENSER

gleerups

Några exempel på *hur juridifieringen
påverkar lärares arbete*

Utmaningen

”Det är **nolltolerans mot kränkningar i förskolan och skolan**. Du som jobbar i skolan har ett ansvar att se till att **alla barn och elever har en skolmiljö fri från diskriminering, trakasserier och kränkande behandling**... Det spelar ingen roll om det skett i korridoren, på skolgården eller på internet. Det är **alltid skolans ansvar** att reda ut vad som hänt och vidta åtgärder som leder till att kränkningarna slutar.” (En skola fri från mobbning och kränkningar, Skolinspektionen).

”...nedsättande ord, ryktesspridning, förlöjliganden eller slag och sparkar. Kränkningarna kan även bestå av utfrysning eller hot...elaka mejl eller kommentarer på internet eller via sms.” (Skolinspektionen)

”Bitchblicken”

Tolkningsarbetet

”En lärare, förskollärare eller annan personal som får kännedom om att ett barn eller en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten är skyldig att anmäla detta till rektorn. En rektor som får kännedom om att ett barn eller en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten är skyldig att anmäla detta till huvudmannen. Huvudmannen är skyldig att skyndsamt utreda omständigheterna kring de uppgivna kränkningarna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra kränkande behandling i framtiden” (Skollag 2010:800, 6 kap, 10 §)

(Defensiv) dokumentation

LÄRARE 2: Sedan tycker jag att om man har något barn som far illa och känner sig själv kränkt, så att man har kontakt med föräldrar, det kan ju handla om självkänsla och alla möjliga saker, då dokumenterar inte jag via rapport [formell anmälan]. Då dokumenterar man ju så att man vet om att man har allt samlat på ett och samma kollegieblock eller något sådant. Så rapporten, den är ju också bara det här ögonblicket, det är ju ingen vidare ...

INTERVJUARE: Så det finns parallella system för dokumentation, eller en egen logg?

LÄRARE 1: Ja, jag har fört det noga.

LÄRARE 2: Mm.

LÄRARE 3: Mm.

INTERVJUARE: Fyller de olika funktion eller delvis samma funktion?

LÄRARE 2: De är ju mycket mer personliga, de man dokumenterar själva. Alltså utförligare, och man kan ta med folks känslor. **En rapport säger ju ingenting.** (Lärare, åk 5, Hjortronskolan)

Att se eller inte se

”Ska läraren dokumentera allt som man ser som skulle kunna bedömas av en elev i efterhand som en kränkning även om det är en olyckshändelse då skulle läraren förmodligen behöva göra detta ganska ofta. **Och då finns ju valet hos en pedagog – eller hos en människa – att se eller inte se.** Säger man att man inte har sett det, ja då har man inte sett det. Har man sett det och agerat, men inte dokumenterat, ja då är man rökt [skratt]. Och där får man en bieffekt som jag tycker är oerhört negativ därför att det ger ett intuitivt eller ett omedvetet handlingsmönster, åtminstone skulle det kunna göra det. (...) **Därför det man vill när människor ser någonting det är att reagera intuitivt och erfarenhetsmässigt. Ingripa, kanske bara korrigera, ”nej, det här är inte okej, varsågod, så här”.** Men om det i sig ger en arbetsuppgift som under en dag kanske inte bara är en utan tio dokumentationer som ska göras på en blankett som ska skickas någonstans, ja det är klart, då blir det fel. (...) Det är min personliga övertygelse. Sedan är det bara att hoppas att det finns pedagoger – och det finns det nog – som ändå reagerar och som väljer att inte dokumentera allt med risken att i slutändan få en smäll på fingrarna av en jurist någonstans.” (Utvecklare, Mars kommun)

Att svika eller inte svika elevens förtroende

ELEV 1: Det känns som lärarna skulle göra världens stora grej av det.

ELEV 3: Ja, och det känns som att de skulle kunna överdriva litegrann. (...)

ELEV 1: Ja, **man skulle nog bara vilja att man skulle kunna prata med läraren och typ, så här att det "här" har hänt, men att man inte skulle göra så mycket med det. Så att läraren bara kan kolla, hålla koll, inte bestämma massa möten och berätta för alla. För om man säger nåt till en lärare, alltså dom berättar det till alla lärare, alltså så här lärarkontoret, dom berättar det och snart så vet alla lärare om det.**

INTERVJUARE: Det vill man inte, nä.

ELEV 1: Nä, det känns inte som, **det känns inte så tryggt att säga det till en lärare, helt ärligt typ.**

ELEV 2: Det känns bara som, nä det är bara inte kul ifall hela världen får reda på det. (Elever, åk 8, Slånbärsskolan)

Frustration över uteblivna resultat: Sisyfosarbetet

Känslan man fick när det gäller just den här trygghetsenkäten var att desto mer jag involverade mina sexor i att jobba med allting och de liksom fick insikt i saker och ting, desto mer upptäckte de vad mer de kunde kräva liksom på nåt sätt. Till slut frågade jag mig själv: **”Men varför blir inte saker och ting bättre i diagrammet fast vi jobbar så mycket och det känns som ett bra klimat och dom är trevliga mot varandra?”** Förstår du? (...) Ju mer de får insikt i och lär sig, eller de har inflytande över, desto mer vill de ju också vara med och styra och tycka saker och det där ... stimulerar ju dem på nåt sätt. (Lärare, åk 5, Blåbärsskolan)

Avslutning: Juridifieringen - ett hot mot lärarprofessionalismen?

Logiken om professionellt ansvar

Grundat i ett professionellt mandat
Situerade bedömningar
Tillit
Moralisk rational
Intern evaluering
Förhandlade 'standards'
Implicit språk
Utformat av professionen
Relativ autonomi och personligt ansvar
Proaktiv

Logiken om accountability

Definierat av styrning
Standardiserade kontrakt
Kontroll
Ekonomisk / juridisk rationalitet
Extern granskning
Förutbestämda indikatorer
Transparent språk
Politiska mål
Tillmötesgående av överordnades beslut
Reaktiv (Solbrekke & Englund, 2011)

Avslutning

- Uppmärksammandet av barns utsatthet som socialt framsteg – det var inte bättre förr...
- Lagstiftningens intentioner har mycket stort stöd, dvs den grundläggande idén att skolan ska arbeta med barns relationer och mot kränkningar. *Lagen som institution* (Habermas, 1986).
- Formalisering och byråkratisering av anmälningar, utredningar, granskning och ansvarsutkrävande system, dvs *lagen som medium* (Habermas, 1986) tycks inte vara funktionella (och saknar brett stöd).
- Nollvisionen – **en skola fri från kränkningar** – uppfattas inte som realistisk och bör revideras?
- **Nollvisionen ett fiasko i absoluta tal: Bland elever i åldrarna 11, 13 och 15 år som upplevt mobbning ökar andelen bland både pojkar och flickor. Från läsåret 2013/2014, då 12,6 procent angav att de blivit mobbade någon gång eller oftare de senaste månaderna, steg andelen till 19,4 procent 2017/2018 (Folkhälsomyndigheten 2018). Även Bris ser en markant ökning när det gäller kontakterna om mobbning – hela 48 procent under åren 2016–2018 (Bris 2019).**
- Validering av resultat och slutsatser: Maria Refors Legge (kommande) *Kränkande behandling i skolan – en rättsvetenskaplig studie av skollagens effektivitet.*